

De Tegentijd

Nieuwsbrief Brussels Brecht-Eislerkoor september2006

Brecht in zijn werkplaats

De hete maand juli, de plotse afkoeling in augustus en de bakken regen ... Iedereen heeft het over het weer. Behalve wij. Wij hebben het over Gisela May en haar Master Class, over de Parijse Commune gezien door de ogen van Karl Marx en van Bertolt Brecht. Over onze première in De Maalbeek op 22 september. En over hoe hard er nog moet worden gewerkt om echt podiumklaar te zijn. Over dat het tijd wordt dat regisseur Vital eindelijk terugkomt, met zijn mooie Kretensische dame Maria. Ja precies, de Maria die de prachtige foto's maakte voor *Vergeten Straat*.

De speeltijd is voorbij, zei ooit een of andere politicus. Au boulot, camarades !

Erica en Sabine duovoorzitsters

Erica hield het deze keer wat korter. “Jullie hebben nog de *Commune en de anarchie* (over het lied *Geen van ons of allen*) en in extenso Boris Vian en zijn liedje *Le Déserteur* tegood”, voegde ze eraan toe.

We namen in droefheid afscheid van Piet en zongen over de *Finst're Zeiten*. Erica had een mooie biografie van Piet samengesteld en ze citeerde erin uit Piets zelfgeschreven *Herinneringen*. Ontroerend is deze herinnering : *Toen AA Jaan (oude Jan) die zomeravond door de velden van Valmeer naar Bolder stapte, kwam hij opeens zijn vriendje Pjerke tegen. Vier jaar ongeveer moet die geweest zijn. Westwaarts ging hij, moederziel alleen. Iemand had gezegd dat die mooie rooie avondlucht achter onze boomgaard de hemel was. En over de hemel had 't klein zusterke in de kleuterschool al zo dikwijls verteld, van Oslieveneer en engelen en brave mensen en kindjes. 't Schijnt dat Pjerke, daar in het veld, zijn reputatie van stijfkopje opvallend hooggehouden heeft, die avond toen hij naar de hemel wou. Piet, 1935.*

Piet is altijd op zoek gebleven. Ik heb nooit geweten dat een discussie over godsdienst-sociologie zo interessant kon zijn, tot ik het er eens met Piet over had. Of Piet de hemel gevonden heeft, weten we niet. Maar het is spijtig dat we hem niet langer op zijn tocht hebben kunnen begeleiden.

In dit nummer :

Brecht en de diermens (deel 1 van de Brechtfilosofiecursus)

Levenskunstenaar Brecht over de dood

Over de warmte van het geld (zingen - zingen - zi-i-i-ingen)

Theodor Adorno (Brechtcomponisten)

The shouting fence (koorverhalen)

Ons alle koorleven

De *Moeder* en het *Roer van de Staat* (koorgeschiedenis)

Koorgeritsel

En tot slot een warm welkom aan Katlijn die de redactie is komen versterken !!!

Brecht en de diermens

kleine Brechtfilosofie in vier delen, deel 1

Marianne heeft in 19 een biografie van Brecht geschreven die nog altijd heel leesenswaardig is en als een van de beste geldt. Zij haalt uit de gedichten en toneelstukken van Brecht vier thema's die ze essentieel voor zijn levenshouding en levensvisie vindt: Baal of de ongebreidelde levensenergie; de veranderbaarheid van de wereld en de hoop; de eenzaamheid en de depressie; en ten slotte de vriendelijkheid. Vier thema's, u hebt het begrepen, vier artikels voor de jaargang 2006-2007 van Tegentijd.

diermens

Baal schreef Brecht toen hij twintig was, in de zomer van 1918. Het was zijn eersteling, een reactie op *Der Einsahme* van Hanns Johst, een lofzang op het onbegrepen kunstenaarsgenie, geschreven door een auteur die vanaf 1933 een zeer foute rol zou spelen in het theater dat de nazi's voor ogen stond. Brecht portretteerde in *Baal* een jongen die vreet, zuipt, neukt en ondertussen stof voor dichtregels bij elkaar harkt tussen taxichauffeurs, barpianisten en hoeren. Brechts titelheld houdt van mannen en van vrouwen. Hij is een ongrijpbare 'Tiermensch'. De schrijver is zijn hele leven bezig geweest om de tekst te bewerken, 'politiek correct' te maken. Het is hem nooit gelukt. Twee jaar voor zijn dood, in 1954, gaf Brecht toe dat de oerversie de beste was. Als kleine anekdote is het leuk om te vermelden dat 't *Barre Land* in 1996 een eigen versie van dit toneelstuk opvoerde. Het *Lied van de Man Baal* (dat we ook ooit gezongen hebben) werd in de opening als een rauwe popsong in een microfoon gespuugd. Het ontroerende *Lied van het verdronken meisje* werd tegen het eind van de voorstelling daarentegen weer vertederend gezongen - met een microfoon vlak bij een bak water, bijna fluisterend (een ideeetje dat Vital moet aanspreken).

burgerlijk

Baal is een voorisraëlitische god die in assyrische, babylonische en kanaänitische erediensten tot in Egypte aanbeden werd. Voor Brecht is Baal de inkarnatie van wilde zinnelijkheid en egoïstische zelfverwerkelijking. Brecht wil voor de moderne "post-metafysische" mens nieuwe wegen zoeken om hem als individu te laten overleven. Religie heeft afgedaan, de traditionele zienswijzen zijn onmachtig gebleken en Brecht wil een nieuwe ruimte creëren waar de moderne mens tegen de "eisen en klappen" van de burgerlijke maatschappij opgewassen kan leren zijn. (*Bei Durchsicht meiner ersten Stücke*, In: *Frühe Stücke*, Frankfurt/Main: Suhrkamp, 1973, 9).

Brecht wil een zondvloed ontketen die het burgerlijke Ik wegspoelt. *Baal* is een soort zelfportret waarin hij zichzelf een deeltje in een grote "vegetatief-animalische" kosmos voelt. "Baal-zijn" wil zeggen gevolg geven aan die oerdrift en tegelijk erover nadenken en bewust handelen. Baal is een gemaskerde idealist die een wild leven opzoekt en tegelijk voortdurend droomt van utopische verre streken. In zijn *Bei Durchsicht meiner ersten Stücke* ziet Brecht het zo: „*Baal* zal degenen die niet geleerd hebben dialectisch te denken, veel problemen bezorgen." Wie in Baal alleen maar een regresserende genotmens ziet, is geen voor de moeite.

boom

Deze levenshouding verwoordt hij mooi in zijn gedicht *Morgendliche Rede an den Baum Griehn*“ dat in dezelfde tijd als *Baal* tot stand kwam.

Griehn, ik moet me bij u verontschuldigen.
Ik kon vannacht niet inslapen, omdat de storm zo raasde
Toen ik naarbuiten keek, merkte ik, dat u wankelde

Als een bezopen aap. Ik verwoordde dit.
Vandaag glanst de gele zon in uw naakte takken.
U schudt nog altijd enkele tranen af, Griehn.
Maar u weet nu, wat u waard bent.
U hebt de bitterste kamp van uw leven geleverd.
De gieren waren al in u geïnteresseerd.
En ik weet nu : alleen door uw onverbitterlijke
meegaandheid staat u deze morgen nog rechtop.
Over uw succes meen ik nu het volgende :
Het was wel geen kleintje, zo hoog te zijn opgegroeid
tussen de huurkazernes, zo hoog in de lucht, Griehn, dat
de storm u zo kan aanpakken vannacht.

Het Ik uit het gedicht kan de slaap niet vinden. Het leven schudt hem dooreen en hij herkent zich in de boom die bij uit het venster kan zien. De boom moet hoog opgroeien om aan licht te geraken tussen de flatgebouwen. Maar daardoor moet hij ook als een rebel de wind en de gieren trotseren. En het lukt hem. Het individu heeft een kans zich door te zetten. “Het is onmogelijk om het geluksstreven van de mens aan banden te leggen.”

nietzsche

Misschien heeft Brecht de dialectiek van Baal en van het boom-thema wel bij Nietzsche gehaald. In *Vom Baum am Berge* uit het eerste boek van *Also sprach Zarathustra* legt de profeet aan een jongeman uit die tegen een boom aan zit : “Het is met de mensen als met de bomen. Hoe meer hij de hoogte en de klaarte in wil, hoe sterker zijn wortels de aarde indringen, weg in het diepe, donkere, weg naar het boze.” Brecht roept het uit : „Kijk toch naar de hemel tussen de bomen, als hij donker wordt. Is dat niets ? Dan hebben jullie geen religie in de knoken.”

Het is de Baal in Brecht die gemaakt heeft dat hij met de Partij is blijven discussiëren en ze niet als alomvattende autoriteit aanvaard heeft. Baal wil zich afzetten tegen het burgerlijke individu, maar hij wil er geen collectief ik voor in de plaats. Als hij zijn individualiteit wil opgeven, dan is het om te versmelten met de natuur.

Brechts Koraal van de Man Baal begint met *Als im weißen Mutterschoße aufwuchs Baal ...* en eindigt met *Als im dunklen Erdschoße faulte Baal ...* Brecht spant met Baal een boog van de geboorte tot de dood. En ook Erica doet dat in het volgende artikel.

Voor dit artikel heb ik geput uit de biografie van Marianne Kesting en ook uit de scriptie *Der Tod im Wald: Baum- und Waldsymbolik in Brechts Baal* door Aaron Kuchle

Levenskunstenaar Brecht en de dood

Brecht hield van het leven en hij genoot ervan met volle teugen, wat ook voor een deel zijn vroege dood verklaart. Wat hem zo boeiend maakt, is dat hij schreef voor zijn plezier en om andere te onderhouden. Maar dat beeld van de lichtvoetige dichter is niet volledig, want hij had ook een serieuze kant : de kunst moet volgens hem ook dienen om inzichten te verlenen in de maatschappelijke realiteit. Alle kunsten moeten samen bijdragen tot de grootste kunst, namelijk de levenskunst. Die levenskunst bestempelt Brecht als voorwaarde voor Vrede. Bij de inontvangstneming van de Vredesprijs in 1954 (waar hij samen met Nazim Hikmet werd gelauwerd) verklaarde Brecht dat Vrede het alfa en omega is van elke mensvriendelijke onderneming, van elke productie, van elke vorm van kunst, inclusief de levenskunst. Voor de levenskunst als hoogste kunstvorm en voor de vrede heeft Brecht zich ingezet tot aan zijn dood : in het Westen tegen de groeiende militarisering van de Bondsrepubliek Duitsland en in het Oosten – meer bepaald in de DDR – voor de onafhankelijkheid van de kunst.

In een van zijn laatste gedichten beschrijft Brecht hoe hij op een ochtend wakker wordt in een witte ziekenkamer van het bekende Berlijnse Charité-Ziekenhuis. In tegenstelling tot de traditionele poëzie waar de dichter zijn voorbijgeleven over-schouwt en de natuur als het ware mee treurt om de stervende, zijn Brechts verzen resoluut modern. Hij denkt niet aan een leven na de dood, hier spreekt een atheïst. De natuur zal blijven bestaan. Hij ziet zich als een onderdeel van die natuur en zo zal hij zich blijven verheugen over het gezang van een merel. Het heeft hem – die een echte levensgenieter was – ongetwijfeld veel energie en nadenken gekost om zijn sereniteit zo helder te kunnen verwoorden. Het heeft iets Oosters.

Als ich im weissen Krankenzimmer der Charité
Aufwachte gegen Morgen zu
Und die Amsel hörte, wusste ich
Es besser. Schon seit geraumer Zeit
Hatte ich kein Todesfurcht mehr. Da ja nichts
Mir je fehlen kann, vorausgesetzt
Ich selber fehle. Jetzt
Gelang es mir, mich zu freuen
Alles Amselgesanges nach mir auch.

Vertaling:

Toen ik in de witte ziekenkamer van de Charité
Tegen de ochtend wakker werd
En de merel hoorde, stond het voor
Mij vast. Al sinds geruime tijd
Had ik geen angst meer voor de dood. Omdat het mij
Immers aan niets kan ontbreken, voorondersteld
Dat ik zelf ontbreek. Nu
Lukte het me mij te verheugen
Over al dat merelgezag, ook na mij.
(Nederlands : Martin Mooij)

Over de warmte van het geld

een korte inleiding in de verhouding tussen ethiek en economie

Het Lied von der belebenden Wirkung des Geldes komt uit het parabelstuk Die Rundköpfe und die Spitzköpfe. Waarover gaat dat nu in 's hemels naam weer ?

Brecht wilde in 1931 met *Rundköpfe und Spitzköpfe* een parabelstuk schrijven over de verrechtsing in Duitsland. Hij baseerde zich op een komedie van Shakespeare »Maß für Maß«, en vond daarvoor het land Jahoo uit waar hij zijn visie op het politieke spel van de macht kon uitwerken. Het land Jahoo is bankroet. De productie draait nog wel op volle toeren, maar de pachters verarmen en willen geen belastingen meer aan de heren betalen. Een rebellie hangt in de lucht. De staat wil eerst toch nog de belastingen verhogen, maar de vicekoning beraamt een plan met zijn eerste minister. Ze dragen de macht pro forma over aan een politieke avonturier, Angelo Iberin

Die wil het land niet meer opdelen in armen en rijken, maar in *Tsjoechen*

(“arische” Rundköpfe) en *Tsjichen* (“joodse” Spitzköpfe) en de Tsjichen zullen de slechten zijn die vervolgd moeten worden. Het wordt nog allemaal heel ingewikkeld, maar uiteindelijk keert de vicekoning triomfantelijk terug en verzoent de rijke Tsjoechen met de rijke Tsjichen. *Reich und reich gesellt sich gern* (rijk kan het goed met rijk vinden) is dan ook een sleutelzin uit het stuk. Brecht noemde zijn stuk een *Gräuelmärchen* (gruwelsprookje) en een parabel.

Een verteller verraadt al direct Brechts intentie :

[...] ich sehe einen Unterschied.
Aber der Unterschied, den ich seh
Der ist größer als der zwischen den Schädeln nur
[...]
Und ich will ihn euch auch nennen gleich :
Es ist der Unterschied zwischen arm und reich.
Und ich denke, wir werden so verbleiben
Ich werde euch ein Gleichnis schreiben
In dem beweis ich es jedermann
Es kommt nur auf diesen Unterschied an.
(wa 3, 910; v. V.)

ik zie een verschil / maar het verschil dat ik zie / is groter dan enkel dat tussen schedeltypes / en ik zal het jullie direct verklappen : / het is het verschil tussen arm en rijk. / En ik denk dat we het zo zullen aanpakken / ik zal een parabel schrijven / waarin ik het voor iedereen zal bewijzen / het komt alleen maar op dat verschil aan.

theaterzaal. De verteller spreekt het publiek aan en probeert ze bij de handeling, bij het nadenken te betrekken. En zo neemt Brecht de parabelstructuur op in zijn episch theater en kunnen we eigenlijk van een parabelleerstuk spreken. De toeschouwers worden direct aangesproken en opgeroepen tot deelname.

De muziek van Hanns Eisler is een belangrijk onderdeel van het geheel. Enkele beroemde liederen komen uit dit “spreekje” : het *Lied vom Wasserrad* ; de *Ballade vom Knopfwurf* waarbij om de toekomst van de wereld getost wordt ; en ten slotte het *Lied von der belebenden Wirkung des Geldes* (door Jaap van de Merwe ooit vertaald als het Lied over de warmte van het geld). De volledige tekst van het lied is op internet te vinden als inleiding op een cursus “Filosofie van de economie” van de Universiteit van Tilburg. En de docent, Bert Hamminga voegt er fijntjes aan toe dat Brecht het thema “voor eeuwig en kort” heeft samengevat.

Een parabel heeft normaal tweeledige structuur. Vooreerst vertelt hij een verhaal (Jahoo - Tsjoechen en Tsjichen - enzo-voort). Dit verhaal wil in tweede instantie een analyse, een inzicht verduidelijken (rassenverschillen worden maar gebruikt om klassenverschillen te verbergen - *hoe actueel*). Een normale parabel kan wel een verteller hebben, maar die hoort bij de verhaaldimensie : een verteller helpt het verhaal vooruit. Brecht voegt met zijn verteller echter een hele nieuwe dimensie toe, namelijk de directe werkelijkheid van de

DE BALLADE VAN HET WATERRAD

1. Van de groten dezer aarde
melden ons de heldensagen
hoe zij gelijk sterren rijzen
en als sterren weer vervagen.
Dat klinkt troostend, en 't is niet gelogen.
Maar voor ons, die voor hen zwoegen mogen
viel daaruit nooit veel profijt te halen.
Op- of ondergang, wie moet betalen ?
Zeker, 't rad draait onvermoeibaar verder,
zodat niets wat boven is daar blijft.
Maar helaas, voor 't water onder wil dat zeggen,
dat het zelf en eeuwig 't rad voortdrijft.
2. Ach, wij dienden vele heren
dienden adelaars en leeuwen
dienden tijgers, dienden zwijnen
zonder onderscheid, al eeuwen.
Of ze eens beter waren dan wel slechter :
ach, de linker laars gelijkt de rechter
als je een trap krijgt. Ik wou maar beweren :
zoek geen andere, maar breek met alle heren !
Zeker, 't rad draait onvermoeibaar verder,
zodat niets wat boven is daar blijft.
Maar helaas, voor 't water onder wil dat zeggen,
dat het zelf en eeuwig 't rad voortdrijft.
3. En ze slaan elkaar de koppen
bloedig, roven buit als kapers,
noemen zelf zich filantropen
en de anderen schriële schrapers.
Dag en nacht zijn zij elkaar aan 't villen,
altijd is er mot. Maar als wij slaven
eens verdommen wat de heren willen
is hun strijdbijl dadelijk begraven.
Want dan draait het rad geen slag meer verder,
en het vrolijk spel staat eensklaps stil
als het water eindelijk onbelemmerd
eigen wegen zoekt naar eigen wil.

(Bertolt Brecht uit : *Die Rundköpfe und die Spitzköpfe* ;
vertaling: Gerrit Kouwenaar)

Ludwig Wiesengrund

of zeg maar Theodor Adorno

Jawel, die Adorno van de Frankfurter Scghule heet ook kaas gegeten van muziek en zette twee gedichtjes van Brecht op muziek.

Theodor Adorno was een filosoof, criticus en theoreticus die een heel oeuvre bijeen-schreef over culturele en maatschappelijke onderwerpen. Zijn interesse ging van Beethoven over antisemitisme tot film. Adorno is vooral bekend als lid van de Frankfurter Schule. Deze groep van denkers ontwikkelde de kritische theorie. Deze ziet de samenleving als een dialectisch geheel, dat wil zeggen dat het individu niet autonoom is maar mede gedetermineerd wordt door het geheel. Maatschappelijk onderzoek mag daarom niet gebeuren op basis van individuele enquêtes en rondvragen, maar moet ook de maatschappelijke ideologieën analyseren. Adorno is ook bekend van de F-schaal, een analytisch instrument om persoonlijkheden te detecteren die vatbaar zijn voor fascisme.

biografie

Op 11 september 1903 werd Theodor Ludwig Wiesengrund in Frankfurt am Main geboren, als zoon van een joodse wijnhandelaar Oskar Wiesengrund en een katholieke moeder uit Corsica, Maria Calvelli-Adorno. Theodor Ludwig koos voor de achternaam van zijn moeder rond 1938, toen hij Nazi-Duitsland al ontvlucht was. Hij had een aanbod aangenomen voor een academische carrière in de VSA. Adorno studeerde muziek en filosofie. Zijn moeder was een beroepszangers en zijn inwonende tante een pi-

aniste. Adorno studeerde muziek in Wenen bij Alban Berg en wilde componist worden.

In 1949 kwam hij terug naar Duitsland en vestigde zich weer in Frankfurt. In de jaren 60 kwam Adorno in een lastig parket te zitten. De studenten zagen in zijn theorieën dezelfde waarden waarmee zij de burgerlijkheid wilden omver werpen. Maar Adorno wilde hun protesten en acties niet steunen. Hij stelde dat acties niet op theorieën gebaseerd moesten zijn, maar op actuele analyses van tijdelijke situaties. De studenten lieten het er niet bij en stoorden zijn lessen met bloemen en klapzouen. Adorno mokte en wist er zich geen weg mee. In 1969 stierf hij onverwacht van een hartaanval.

brecht

Adorno schreef al vroeg wild enthousiaste recensies over de *Aufstieg und Fall der Stadt Mahagonny* en de *Die Dreigroschenoper*. In 1942 wordt hij een persoonlijke vriend van Brecht in hun ballingschapsoord Hollywood. Hij componeert er muziek voor *Zwei Propaganda-Gedichte von Brecht für Singstimme und Klavier*. Hij belooft dan ook een voorwoord te schrijven voor de publicatie van Eislers *Hollywooder Liederbuch* op teksten van Brecht. Maar nadat Eisler voor McCarthy-commissie moest verschijnen in 1947, ziet Adorno van verdere samenwerking af uit vrees voor nadelige professionele gevolgen.

Kritici gaan ervanuit dat de twee gedichten eigenlijk parodieën zijn en dat ze door

Kritici gaan ervanuit dat de twee gedichten eigenlijk parodieën zijn en dat ze door Brecht niet echt met propagandadoeleinden geschreven zijn. Eén gedicht (*Das Lied von der Stange*) werd pas gepubliceerd na het overlijden van Brecht. Het staat zelfs niet in de *Verzamelde Gedichten* die bij Suhrkamp uitgebracht zijn. Eisler vermeldt dit als voorbeeld om aan te geven hoe nauw bevriend Adorno en Brecht waren. Het tweede lied is het Duitsland-gedicht dat ook door Eisler en Dessau van muziek voorzien werd. Het heeft de enig mooie opdracht “*Mögen andere von ihrer Schande sprechen, ich spreche von der meinen*”. En dan trekt hij van leer

O Duitsland, bleke moeder !
Hoe zit je daar bezoedeld
tussen de volkeren.
Onder de bevleken
val je op.

kritiek

In 1963 bekritiseerde Adorno Brecht persoonlijk. Hij was het met Brecht eens dat de kunstenaar zich moest engageren, maar volgens Adorno moet hij dit in radicale autonomie doen en niet zoals Brecht binnen de structuren van de DDR. In 1949 had hij de polemieken al eens met Brecht gezocht door te stellen dat het barbaars is om na Auschwitz nog een gedicht te schrijven. Hij reageerde daarmee op de gematigder stelling van Brecht dat de gruwelen van Auschwitz, van het ghetto van Warschau en van Buchenwald onmogelijk met literaire middelen kunnen worden beschreven. De literatuur was daarop niet voorbereid en heeft daarvoor geen middelen ter beschikking.

Een ongewoon koor uit London over schreeuwen, zingen en politiek

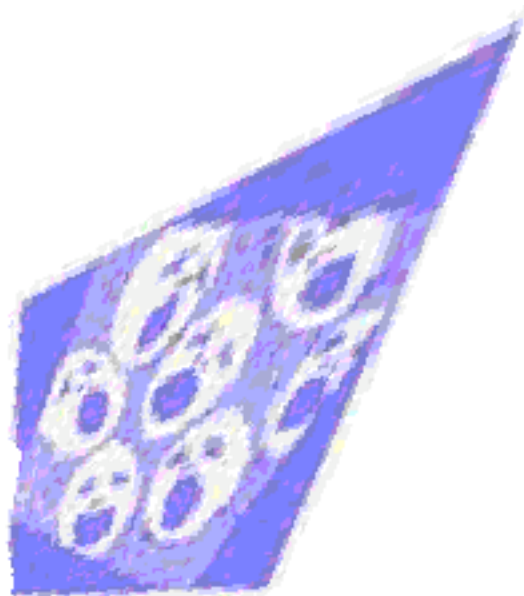
*Zitten we daar te evalueren in het Elzenhof, zegt Lieve opeens dat
The shouting Fence een mogelijk toekomstproject is voor het koor.
Maar wie of wat is The Shouting Fence ? Tegentijd ging op onderzoek.*

The Shout is in 1998 opgericht door de componisten Orlando Gough & Richard Chew. De zangers hebben erg verschillende achtergronden : gospel, jazz, blues, hedendaags klassiek, opera, barokmuziek, enzovoort ... Het koor werd al een “vocale big band”, een clubkoor, een “vocale Stomp”, een “gevaarlijk koor”, een “koor van Babel”, een koorfenomeen. We hopen dat het al deze dingen tegelijkertijd is. Het is onderhoudend, grappig en dodelijk ernstig. The Shout brengt een mengvorm van concert, muziektheater en op-locatie-stukken.

Het eerste stuk was het oratorium *The Shouting Fence* (South Bank, juli '98) dat met een grote groep vrijwilligers en kinderen gebracht werd. Het tweede een concert in de jazzclub The Spitz (London, januari '99). Het derde een muziektheaterstuk *Mouth* in de Drill Hall (London, mei '99). De zangers zijn geen acteurs maar ze willen hun gezang ook teatraal ondersteunen. Er wordt steeds opgetreden zonder partituren en zonder dirigent.

The Shouting Fence

Het dorp Majdal Shams ligt op de Golan-hoogvlakte pam op de grens tussen Israël en Syrië. Op de plaats van de grens wordt het dorp in twee gesneden door een vijftig meter brede niemandszone. Elke vrijdag verzame-

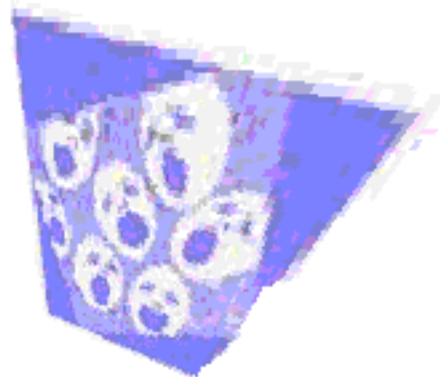

dorpsbewoners zich aan beide kanten van de grens en roepen de nieuwtjes naar elkaar. *The Shouting Fence* is een openluchtstuk voor zangers en vele andere deelnemers en kinderen.

Het stuk gaat over communicatie in extreme omstandigheden. De deelnemers moeten heel verschillend zijn van leeftijd en achtergrond. Ze staan op twee plaatsen opgesteld vanwaar ze elkaar net kunnen horen, bijvoorbeeld twee daken, twee oevers, gescheiden door een groot object, ... De meeste teksten komen uit brieven, berichten en gedichten van dorpsbewoners. Enkele zijn door de componisten toegevoegd. Er is een botsing tussen het alledaagse en het extreme. De zangers zingen in groep en individueel. Ze proberen de scheiding te overbruggen. De kinderen zijn wat vrijer. Ze spelen een spelletje, roepen beledigingen, vervelen zich omdat ze door hun ouders verplicht werden te komen, ... Oudere mensen geven hun berichten door aan jongere om ze te laten roepen. Het zingen verloopt soms volgens partituur, soms heel chaotisch, soms klaar en duidelijk, soms onverstaanbaar.

Naar het einde toe sluit nog een derde koor bij het gezang aan. Zij vertolken bannelingen die vanop een afgelegen plaats over hun gevoelens zingen. Het zingen wordt niet versterkt. Sommige zangers kunnen een megafoon gebruiken, maar het geheel moet toch vooral akoestisch zijn. Het gezang mag niet mooi of vloeiend zijn zoals bij een kerkkoor. Het moet ruw en direct recht uit het hart komen. De zangers hebben de juiste ingesteldheid nodig en een stevig paar longen. Het geheel duurt 45 minuten en is kwaad, grappig en droef.

De première was in London op de daken van de Queen Elizabeth en Festival Halls enerzijds en op het sculpturenplein van de Hayward Gallery anderzijds. In Nederland organiseerde NOVIB drie optredens in november 2004 in een reusachtige leegstaande gasfabriek.

BBEK stelt zich voor

Drie illustere medezangers en -zangeressen stellen aan de hand van drie vragen hun muzikale interesse voor.

Bij de koorevaluatie bleek de rubriek “ons aller koorleven” zoals te verwachten erg populair. De redactie nam dan ook een voorstel van Lieve ter harte om een nieuwe reeks te starten met dit keer alle aandacht voor de muzikale interesses van de koorleden. En we voeren de revolutionaire vernieuwing in dat elk koorlid zich ook met een foto voorstelt. Maar omdat kleurenfoto's niet goed in zwart-wit gekopieerd kunnen worden, zijn de foto's met de hulp van Ruth en Photoshop omgezet naar een zwart-witpresentatie.

1) *Wat voor muziek hoor je graag ? Ben je een cd-verzamelaar ? Of een mp3-downloader ? Of een concert snoeper ? Of een NewAge-geluidenfan ?*

Ik ben vooral een beluisteraar van klassieke muziek met een lichte voorkeur voor de laatromantische muziek en opera. Ik ben niet echt een fanatiek CD-verzamelaar meer. En om muziek te downloaden ben ik niet echt technisch onderlegd (of gewoon te lui ?).

2) *Ben je buiten het koor nog actief met muziek bezig ? Zingen, spelen, enkel beluisteren, ... Lekker thuis of met vrienden ?*

Buiten het koor ben ik niet echt actief met muziek bezig. Ik probeer regelmatig naar een concert of opera-voorstelling te gaan, maar daar houdt het dan ook mee op.

3) *Kun je kort iets vertellen over politiek/culturele activiteit waar je warm voor loopt ? Is er een waar bij muziek nog een rol speelt ?*

Ik ben actief bij *Viva la democrazia* in Gent (een vzw die zich inzet voor verdraagzaamheid en tegen racisme), maar tegenwoordig liggen die activiteiten een beetje stil.

(“Karim-aan-de-fles” is in de stijl van een chinese-inkttekening).

1) Ik hou van verrassingen en extremen. Van middeleeuwen tot toekomstmuziek. Daarom luister ik naar Klara (ruim gevarieerd aanbod) en kijk ik geregeld naar MTV (kunstige cartoons, jonge muziek). Ik koop niet veel cd's, behalve op reis. Mijn favoriete cd's zijn speels of melancholisch, of roepen herinneringen op aan live-concerten of reizen : Meredith Monk, Ruichi Sakamoto, Iain Morrison (een jonge Schotse singer-songwriter uit de weergaloze Outer Hebrides), dEUS, Arno.

2) Zangles heb ik opgegeven. Akkordeon speel ik alleen in mijn dromen. Ik ben wel een beetje overspelig aan het meezingen in een vriendelijk huiskamerkoor zonder naam in Gent o.l.v. Rik Debonne, eens per maand : het is ontspanning en werken tegelijk, nimmer stress, geen optredens (een aantal mensen

heeft dat aspect al in een ander koor). We zingen o.a. Mozart, romantische muziek en volksliederen.

3) Een theoreticus ben ik niet. Geweldloosheid trekt me aan. Zowel in de dagelijkse omgang als in de hogere doelstellingen. Zingen op vredesmanifestaties, daar kom ik graag voor buiten. En als het lukt om me te concentreren op schilderen op het geruis van de zee, dan ben ik heel gelukkig, ook zonder muziek.

(“Chris-in-de-metro-van-Parijs” is een potloodtekening geworden.)

1-2) Ik hoor heel veel muziek heel graag, over allerhande genres heen, maar ik ben geen actieve muzikliefhebber, laat staan verzamelaar. Ik heb een kleine stereo in huis en dat is het. De kinderen hebben allemaal een muzikopleiding gehad na de schooluren en zijn de een al meer dan de andere actief met muziek bezig. Maar wij houden vooral van stilte. Ik zet niet vaak een plaat op. En radio dient vooral om naar gesproken uitzendingen te luisteren, waarbij ik vaak vind dat de muziek ten onrechte het gesproken woord afbreekt of moet vervangen. Wat niet uitsluit dat muziek mij sterk kan ontroeren. Een paar keer per jaar een concert, maar ik ben geen agendajager. Anderen vinden het misschien vreemd, maar voor mij is er geen paradox tussen een enthousiaste koordeelname en een eerder zuinig muziekverbruik daarnaast.

3) Politiek speelt een belangrijke rol in mijn leven, en ik kan genieten van diepgaande discussies waar ik zowel dat van mij kan zeggen als dingen bijleren. Maar probeer mij niet in een kastje te duwen of achter een vlag te laten lopen, welke dan ook, want dan ben ik weg. Onafhankelijkheid is voor mij een zeer hoog goed, en ik ben dus ook nergens lid van of van geweest. Politiek en muziek is een mooie combinatie, ook soms combinatie van ontroering. Dat ik dus bij een politiek bewust en geëngageerd koor ben terecht gekomen, is dus geen toeval.

Sedert een vijftiental jaar ben ik bestuurder bij de Beursschouwburg, de kleinste van de Brusselse kunstpodia en een kweekvijver voor vernieuwing. In die jaren heeft de Beursschouwburg mooie en moeilijke jaren meegemaakt, en zowel de ploeg als het bestuur zijn altijd blijven vechten om die plek te kunnen behouden waar jong talent een kans krijgt en kan worden opgemerkt voor het mainstream wordt of verdwijnt. De Beurs heeft altijd een beetje dwarsgelegen, was het eerste cultuurhuis dat zich ongegeneerd in twee talen tot heel Brussel richtte (en daar last mee kreeg bij Vlaamse overheden). De Beurs heeft ook altijd resoluut de kaart van de multiculturele stads-samenleving getrokken, en dat is een boeiend avontuur.

(Toon-met-hoed staat in pastel)

Een blik in het verleden

over het roer van de moeder

Ons kersverse redactielid Katlijn kroop meteen in de pen en achter de microfoon en start een reeks interviews over de vroegere producties van het koor.

Eric zorgt voor archiefmateriaal ter illustratie.

BBEK bestaat bijna 30 jaar, of 28 om heel precies te zijn. Gedurende al die jaren wisselde de koorpopulatie regelmatig, maar enkelen zingen het echt al zo lang uit. Het is niet voor die enkelen dat we vandaag geschiedenis schrijven, wel voor de vele nieuwe en nieuwere koorleden. In deze verse artikelenreeks geven we een terugblik op alle reeds gerealiseerde producties sinds de beginperiode. Wie konden we beter vragen om deze koorgeschiedenis toe te lichten dan ons aller Lieve Dirigente of Franske zoals ze door sommigen genoemd wordt.

TT : De allereerste productie was 'De moeder'. Waarom kozen jullie voor dit stuk en hoe kijk jij er vandaag op terug ?

Lieve : Wel, het is zo dat een hele hoop mensen in de naweeën van '68 bezig waren met geëngageerde muziek. Er werd een cultureel front opgericht en er waren vele mensen die de straat opgingen. In Vlaanderen kwamen een aantal mensen bijeen en richtten een studiegroep op en die heette 'Kunst en Maatschappij'. Er werd nagedacht over de plaats van kunst in de samenleving en de rol van de kunstenaar in de maatschappij. We nodigden bij elke bijeenkomst iemand uit om vanuit hun invalshoek het onderwerp toe te lichten. In de studiegroep zaten schrijvers, acteurs en muzikanten. We lazen, bespraken en discussieerden over een aantal onderwerpen, maar we voerden ook actie.

Zo was er ooit het idee om aan de deur van de Koningin Elisabethwedstrijd een actie te voeren om te ageren tegen het idee om van dit muzikaal gebeuren een competitie te maken. We wilden er een namaak-gokkantoor installeren om duidelijk te maken dat kunst en wedstrijd, volgens ons niet samen konden gaan. De actie hebben we nooit effectief gevoerd, maar het geeft een idee van waar we mee bezig waren.

We vonden toen vanuit die studiegroep dat we ook wel zelf kunst moesten gaan maken, revolutionaire kunst natuurlijk. Het zou zingen worden, iets wat de meeste mensen op zijn minst wel een beetje kunnen. Zo zijn we op onze eerste productie uitgekomen : *De moeder (Die Mutter)*, tekst van Bertolt Brecht en muziek van Hanns Eisler, (1949). Er werden drie koren opgericht in drie steden : Gent, Brussel en Antwerpen met als enige bedoeling *De Moeder* op te voeren. We hebben er vanuit deze drie windrichtingen en met een groep van 120 mensen een jaar aan gewerkt en toen stond het er.

van
Bertolt Brecht en Hanns Eisler
(1949)

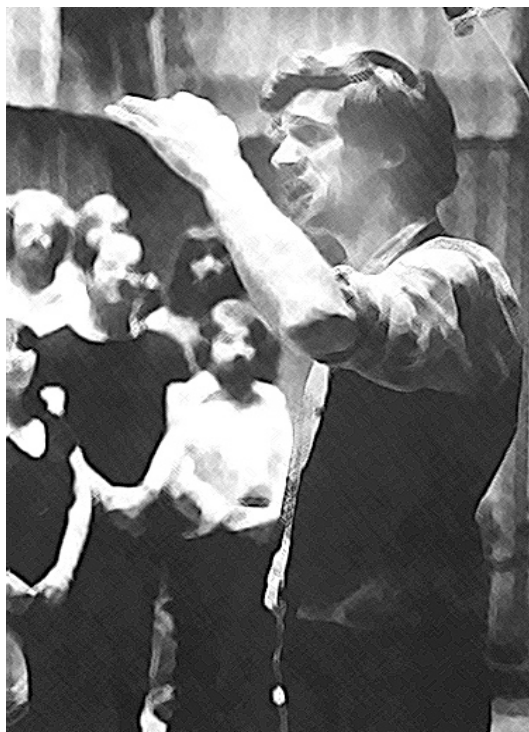
voor
mezzo-sopraan, bariton, 2 piano's,
4 recitanten en gemengd koor.

TT : De vraag dringt zich natuurlijk op : waarom nu precies de keuze voor *De Moeder* als eerste stuk ?

Lieve: De keuze is echt voortgevloeid uit de zoektocht naar de plaats van de kunstenaar in de maatschappij en uit de vraag van welke soort muziek daarbij past. Eigenlijk was Hanns Eisler de enige die aansloot bij de ideeën die toen leefden binnen onze studiegroep. We vonden bij deze componist ook de antwoorden op onze vragen (* zie kadertje).

Wat het verhaal betreft : Brecht heeft de roman van Gorki verwerkt die handelt over een moeder die haar zoon probeert te beschermen, een zoon die zich bezighoudt met revolutionaire activiteiten. Het verhaal speelt zich af in Rusland in het revolutiejaar 1905. De moeder gaat zelf op de barricades staan, omdat haar zoon opgepakt en gefusilleerd werd. Ze verspreidt de vlugschriften in zijn plaats. Het is een verhaal van iemand die van mening verandert door de ervaring, door een leerproces. Dat sprak ons natuurlijk erg aan. We hadden zoiets van het moet dit stuk zijn en geen ander.

De productie werd zeer goed onthaald door het publiek. We hebben deze dan ook enkele malen kunnen opvoeren. Na afloop hadden we het gevoel : als we nog iets willen brengen waarbij we ons even betrokken voelen, moeten we het zelf schrijven.

Marc Desmet in "arceer"-uitvoering

* In het programmaboekje vonden we het volgende over Eisler en *De Moeder* : "De muziek voor *De Moeder* is een kristallisatiepunt waar veel experimenten aan voorafgingen : de diatonische en modale melodische wendingen, de eenvoudige maar doordachte harmonieën, de veelvuldige open eindes, het omwerken van stijlelementen uit de lichte muziek, het teruggrijpen naar voor-romantische vormen, enz ... uitgeprobeerd in ballades, Tucholsky-chansons, strijdliederen en a-capellakoren, vormen de bouwstenen van een muziek die even functioneel als suggestief werkt."

TT : En zo ontstond *Het roer van de staat* ? Een eerste stuk speciaal voor het Brecht-Eislerkoor geschreven.

Lieve : Ja, een jaar later werd dit verhaal van de sociale bewegingen die België sinds 1830 tot aan de vooravond van de eerste wereldoorlog heeft voortgebracht, geschreven door eigen mensen. En we hebben met dit stuk echt wel sociale geschiedenis geschreven. Het gaat over de strijd voor de 8-urendag en voor het algemeen stemrecht. De tekst was van de hand van Stefaan Van Den Bremt, een man die vooral bekend is van de vertaling van Zuid-Amerikaanse poëzie. De muziek werd geschreven door Mark De Smet, Walter Heynen en Jan Rispens.

Het is een stuk voor koor en solisten, een verteller en een combo van zes instrumentalisten. We hebben dit stuk opgevoerd met opnieuw dat hele grote koor van meer dan 100 mensen. Ik vond en vind dit nog steeds een heel goed stuk. Gezien zijn actualiteitswaarde hadden we dit zelfs nu nog kunnen brengen voor de viering

van 175 jaar België, vind ik. Spijtig genoeg is het toen maar enkele keren opgevoerd.

Het matige succes is waarschijnlijk de oorzaak van het uiteenvallen van dat grote koor. De koren van Gent en Antwerpen zijn als gevolg van onenigheden gestopt en slechts Brussel is doorgedaan. Dit was vooral de verdienste van Jan Rispens, de bezieler van het Brussels koor.

TT : dank je Lieve voor dit stukje koor-geschiedenis.

In een volgend nummer hebben we het over de volgende producties : *Nootweer* (1982) en *Nootzaak* (1984).

Katlijn

Jan Rispens in "penseel"-streep

KOORGERITSEL

Koorgeritsel is er voor al uw berichten aan de wereld in het algemeen en aan uw koormedemensen in het bijzonder.

Verander de wereld (*Erica heeft het nodig en schreef ervoor de Maalbeek over*)

Een hoopje wittig geklede mensen zitten op de bühne. Er branden oude leeslampjes. De plaats : een werkplaats, een primitief labo of de leeszaal van bibliotheek ? (...) De personages van Brecht hebben zo hun eigen trucjes om de narigheden de baas te worden : Zeerover-Jenny zint op wraak ; nostalgici denken aan de mooie lenten van vroeger toen de trekvogels nog over de stad vlogen ; voorstanders van de nieuwe zakelijkheid zien hun heil in spitstechnologie en olie. Dromers trekken naar Temptation Island. Zo zal het natuurlijk nooit lukken om te timmeren aan een betere wereld, concludeert Brecht.

Zeg niet NOOIT zolang je leeft, staat het in *Lof van de Dialectiek*. Alles hoeft niet bij het oude te blijven. Een solidaire samenleving kan ervoor zorgen dat NOOIT verandert in VANDAAG NOG. Of om te spreken met de *Heilige Johanna van de Slachthuizen* uit Brechts gelijknamig toneelstuk : *Zorg ervoor dat als jullie de wereld verlaten, jullie niet gewoon goed zijn geweest, maar verlaat een goede wereld.* Kom luisteren en kijken. Laat uw emoties de vrije teugel, maar denk ook na. Huil, lach, geniet en hoop ! 50 jaar na zijn dood is Brecht springlevend ! Erica van het Brussels Brecht-Eislerkoor

Pa Pijp

Kennis jaagt vuur in zijn pijp (ja, het gaat over Wim, nvdr) en denkt na. "Er zijn natuurlijk voorwerpen die een plats in mijn leven innemen. Zo had ik een heel mooi wandelstokje. Dat was nog van mijn vader geweest, van het begin van de twintigste

eeuw. Ik ben het kwijtgeraakt bij een optreden (van *Vergeten Straat*) in de brandweerkazerne. Spijtig, maar ik kon alleen denken : dan kan een ander er maar plezier van hebben. Gek genoeg : een paar weken later ging ik iets eten met een vriend in Taverne de Vleghel in Morsel. Ik zag daar in een paraplubak identiek hetzelfde wandelstokje staan. Het kon bijna niet anders of het was het mijne. Ik vroeg : 'Is dat van iemand ?' Antwoord : 'Nee, neem het maar mee, dan zijn we er tenminste van af.'

"Wat zou ik meegrissen als het hier plots begon te branden ? Mijn handtas : daar zitten mijn voornaamste dingen in, mijn voornaamste pijpen. Hoeveel van die pijpen ik heb ? Ik zou het bij benadering niet meer kunnen zeggen, die liggen hier links en rechts in huis. Ze hebben wel allemaal een naam, naar mensen of figuren. Georgeske, Jeanke, Pa Pijp ... Ja die pijpen, dat b  n ik wel voor een stuk." (met dank aan Eric, overgenomen uit *Brussel deze Week*)

Met alle Chinezen ... maar niet met die van Hanns Eisler en dirigente Lieve

We waren er zingend bij toen dappere vredesfietsers werden ingehaald in het voorgeborchte (lees : de infostand) van het Europees Parlement. We zongen van het *Meisje van Hiroshima*, van de liedjes die ze weer zingen, *Raise your Banner* (doet het altijd goed op betogingen of feesten) en ook de fameuze canon van Hanns Eisler, *Peace on Earth*. In tegenstelling tot een vreedzame wereld is dat niet zo'n prettig lied, want de kronkelende zinsbouw in een soort Toffee-Engels vergt voor het goede begrip een voorafgaande

zinsontleding. Het begint al met *Peace on Earth*, die velen zingen met een korte "i" en dubbel "s". Bij de Russen die ook voor vrede zijn, mag je zingen zoals in de opera *Prince Igor*. De clou is echter (tot dusver althans) "and the Chinese" gezongen in een soort poppenkast-Chinees, dat niemand behalve wij komisch vindt. Beveert Lieve. Volgende keer de song "There are 9 million bicycles in Beijing"?

We zongen er om de fietsers van Dynamobile uit te wuiven. Vanaf Brussel sloten zij aan bij de grotere vredesfietsstocht Parijs-Moskou. Het programma van Dynamobile is heel eenvoudig. Ze progageren tien dagen met de familie op de fiets om aan te tonen : dat de fiets een ver-

voermiddel is ; dat de fiets snel, leuk, gezond en ecologisch is ; dat de fiets simpel, intelligent, bruikbaar voor iedereen is ; dat de fiets zijn plaats verdient in het straatbeeld. Sinds 1995 is het recept van Dynamobile simpel : ontmoetingen tussen fietsers organiseren ; eenvoudige fitstochten in een familiale, leuke sfeer ; opkomen voor de rechten van de fietser.

een balsem voor de oren

“Als je tijdens de Gentse Feesten even de luwte wil opzoeken, dan moet je niet verder zoeken.” Dit bericht bereikte onze vakantiemailbox en bleek afkomstig van niemand minder dan onze pianiste. Stille waters hebben diepe gronden. Zo ook de nummers van *baL Sem*. Nederlandstalige songs met een ziel, die flakkeren op de gloed van het leven. Een luisteraar typeerde hen als volgt : de buik van Bram Vermeulen, het hart van Jacques Brel en de zotte kop van Jan De Wilde. *baL Sem* is een trio : Sammy Vienne is de singer-songwriter, met aan zijn zijde Lieve D’Haese (piano) en Guido Bos (contrabas).

Reservatie: Uitbureau Gent : 09/233 77 88 - www.uitbureau.be

Willem Elsschots verkeerde liedjes

In de Radio 1 uitzending *Wilde geruchten* (met Koen Fillet) van maandag 8 mei '06 was Elsschot-kenner Eric Rinckhout te gast. Rinckhout verschaft inzichten en verklaringen over het *Het Dwaallicht*. Er zouden politieke stellingnamen in dat Elsschotboek verstopt zitten. Elsschot werd na '45 wel eens scheef bekeken, omdat hij in de oorlog Duitse liedjes had gezongen. Dat schijnt te kloppen. Elsschot zong Duitse liedjes, en hij had er veel plezier in. Hij zong liedjes van het slag *Solidariteitslied*, want Elsschot was een stille sympathisant van het communisme (zegt en schrijft Eric Rinckhout). Hij was bevriend met Ernst Bush, die hij erg bewonderde. Bush trad in de jaren '30 herhaaldelijk op in Antwerpen, o.m. in de *Driestuiversopera*. In de uitzending zit zelfs een fragment van Bush die uitstekend in het Nederlands zingt (*Oh Suzanna!*). Wie Elsschot associeert met Borms, zal hier moeite mee hebben. Wie Elsschot associeert met van der Lubbe (de Nederlander die veroordeeld werd voor de brandstichting in de Reichstag) zal het allicht vanzelfsprekend vinden. De uitzending is digitaal te beluisteren via www.radio1.be

Gisela May in de Gentse hitte (*Erica op reportage*)

Deze hitte is erger dan in ballingschap te leven op pakweg de Faroer Eilanden, waar het lekker waait. Gisela bestempelde Brecht "als Mensch und Liebhaber keineswegs grossartig", maar als kunstenaar was hij buitengewoon. Ook Gisela was buitengewoon, 82 jaar oud, vinnig, temperamentvol, witzig. Tijdens de receptie stapte ze statig tussen het volk, als een koningin, haar gunsten en aandacht bemetend als een vorstin. Tijdens het interview dacht ik bij mezelf dat als niemand vragen stelt, ik achteraf namens ons koor een hommage zou brengen aan de Gnädigste. Toen het zover was, wou ik vanalles tegelijk zeggen, maar was onder de indruk van de Grosse Dame en het gotisch decor van het stadhuis.

Erica

opaalgritsel

We hadden zaterdag met enkele mensen een kleine discussie over het hemelopaal en wat dat nu wil zeggen. Na raadpleging van een goed woordenboek : “opaal is een melkkleurig mineraal, dat ook gebruikt wordt voor sieraden” - “opaak betekent ondoorzichtig”.

Het hemelopaal verwijst dus eigenlijk niet zoals we zaterdag nog onbestemd dachten (ik inbegrepen) naar de zon aan de hemel, maar eerder naar de maan, die wel wat melkwitter is dan de zon, tenzij de zon zo brandt dat ze er wit van lijkt. Het probleem is voor mij nog niet echt opgelost, maar de tekst kan kloppen. Het hemelopaal (de maan dus) kan al aan het intomen zijn voor de avond zo donker als rook wordt (soms staat de maan inderdaad al aan de hemel voor het donker is). Inspireren deze bedenkingen andere koorleden ? De vraag is of we de kwestie natuurkundig moeten oplossen, dan wel of we de dichtelijke vrijheden accepteren. We kunnen ons natuurlijk ook gewoon verder concentreren op de kwaliteit van onze prestatie ... Groeten, Toon

VERJAAGD OP GOEIE GRONDEN

Ik ben opgegroeid als zoon
van welgestelde lieden. Mijn ouders hebben mij
een boordje omgedaan en mij opgevoed
in de gewoonten van het bediend worden
en mij onderwezen in de kunst van het bevelen. Maar
toen ik ouder werd en om mij heen keek
bevielen de lui van mijn klasse mij niet
en ook niet het bevelen en het bediend worden
en ik verliet mijn klasse en schaarde mij
bij de kleine luiden.

Zo
hebben zij een verrader grootgebracht, hem onderwezen
in hun kunsten, en hij
verraadt ze aan de vijand.

Ja, ik verklap al hun geheimen. Ik sta te midden
van het volk en leg uit
hoe zij bedriegen, en voorspel wat komen gaat, want ik
ben ingewijd in hun plannen.
Het latijn van hun omgekochte papen
vertaal ik woord voor woord in alledaagse taal, daarin
is het alleen nog grootspraak. De weegschaal van hun gerechtigheid
zet ik neer en ik toon
de valse gewichten.

(fragment uit Svendborger Gedichte ; vertaling : Martin Mooy)